

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Мелекєсцева Кирила Ігоровича
«Україна та Республіка Польща: від білатеральних відносин до
євроатлантичної інтеграції (історичний аспект)» подану на здобуття
наукового ступеня кандидата історичних наук
із спеціальності 07.00.01 – історія України**

Вибір теми дисертаційного дослідження **Мелекєсцевим Кирилом Ігоровичем** є цілком виправданим. Актуальність своїх наукових розвідок автор обумовлює тим, що входження сусідньої Польщі до євроатлантичних та європейських структур ще більше посилює для України значення повноцінного розвитку українсько-польських відносин. Це може слугувати розробленню нових концептуально-теоретичних, науково-методологічних та практичних підходів для нашої держави на шляху до розвитку її багатосторонніх зв'язків з європейськими державами.

Дисертант серйозно підійшов до вирішення наукової проблеми. Структура (оформлення вступної частини, зміст) та текстове наповнення мають концептуальну побудову, і відповідають власне дисертаційному дослідженню. У ньому присутні всі елементи, які є обов'язковими для робіт такого типу, виклад матеріалу має яскраво виражений аналітично-науковий стиль та грамотне оформлення.

Дисертація виконана в межах науково-дослідних тем кафедри історії України та спеціальних галузей історичної науки Донецького національного університету імені Василя Стуса: «Історія України в контексті всесвітньої історії: актуальні проблеми дослідження» (реєстраційний номер – 0112U005446) та «Актуальні питання історії України в контексті європейської цивілізації» (реєстраційний номер – 0118U002396).

Дисертація побудована на основі використання проблемно-хронологічного методу, що обумовило акцентування уваги на окремих напрямках відносин. В роботі чітко визначена мета та завдання дослідження, його об'єкт та предмет, хронологічні межі, наукова новизна.

На основі оригінальних джерел, певна частина яких вперше введена до наукового обігу, досліджено, проаналізовано й уточнено особливості економічної допомоги Єврокомісії та структур НАТО Республіці Польща, значення для України досвіду посилення польської економіки, місце співробітництва між польськими та українськими університетами в загальних процесах міждержавних відносин та європейської інтеграції; визначено найефективніші напрями, форми та види українсько-польської співпраці. Було небуденно розкрито роль транскордонної співпраці областей України та воєводств Польщі у реалізації білатеральних домовленостей та мультилатеральної політики ЄС.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації К. І. Мелекесцева полягає в тому, що вперше у вітчизняній історіографії проведено комплексне авторське дослідження трансформації українсько-польських відносин від пересічного білатерального співробітництва до особливого партнерства в системі мультилатеральної співпраці в межах європейської та євроатлантичної інтеграції. Цьому авторському задуму сприяло висвітлення впливу концепцій та діяльності Є. Гедройця на формування проукраїнської позиції політиків Польщі, а також проєвропейського вектору розвитку обох країн. Розкриття трансформацій відносин під впливом євроінтеграції забезпечено реконструюванням зв'язків між українсько-польськими угодами та вимогами «Плану дій Україна – ЄС» 2005 р., який повідомив особливості співробітництва у 2005–2007 рр. Вперше введені до наукового обігу відповідні матеріали Державного архіву Львівської області та Державного архіву Вінницької області сприяли розкриттю транскордонної співпраці, дозволили визначити, які українсько-польські договори мали реальне втілення, а які залишилися декларативними. Залучення автором розсекречених у 2017 р. «Тез про політику Польщі щодо Росії та України» для демонстрації прихованих причин часткового погіршення відносин Польщі з Україною після 2008 р. також сприяло новаторському характерові роботи.

У першому розділі «**Стан наукової розробки проблеми, джерела, методологія дослідження**» (с. 16-57) автором проаналізовані здобутки історіографії, пов'язаної з українсько-польськими відносинами та процесами європейської та євроатлантичної інтеграції, окреслена джерельна база дослідження, зазначені його теоретично-концептуальні засади, використанні принципи і методи. Здійснений дисертантом поділ доробку попередників на два етапи (становлення і розвитку білатеральних відносин України та Польщі; стратегічного партнерства та євроатлантичної інтеграції країн) вважаємо вмотивованим, з огляду на тему дослідження. Було розглянуто наукові студії вчених з різних країн (в першу чергу, з України та Польщі) та різної спеціалізації (істориків, політологів, економістів, дослідників культури, права тощо). Проведений автором аналіз стану вивчення проблеми засвідчив різноманіття як загальних робіт з історії, так і окремих галузевих досліджень. Проте також показано, що еволюція українсько-польських білатеральних відносин від їхнього становлення до трансформації у процесах інтеграції до НАТО та ЄС ще не розглядалася комплексно.

Джерельна база дослідження видається достатньою для об'єктивного, неупередженого та всебічного висвітлення його теми. З огляду на авторський список джерел і літератури, основними для роботи є міжнародні та національні нормативно-правові акти, матеріали діловодства, регіональної та періодичної преси. Неординарним для досліджень відносин періоду кінця ХХ – поч. ХХІ ст. є фокусування автора на матеріалах обласних архівних установ. Вони дозволили дисертантові як підтвердити свої тези про успішність низки українсько-польських договорів, так і знайти раніше невідому інформацію, пов'язану з особливостями діяльності української бюрократії.

В описі методологічних засад дослідження автор здебільшого звертається до типових методів історичних досліджень. Проте розуміння того, що тема є певним чином мультидисциплінарною, спричинило залучення К. І. Мелекесцевим принципів теорії вивчення міжнародних

відносин у постбіполярному світі за авторством Дж. Розенау. Привертає увагу й авторське пояснення концептуальних засад свого дослідження та тлумачення термінології. Дослідник намагається наблизити термінологічний апарат української науки до західного, апелюючи до робіт А. Томпсона та З. Бжезинського в питаннях трактування мультилатералізму; посилаючись на К. Дойча, Б. Стефано, Д. Вело при обговоренні євроатлантичних процесів.

У другому розділі **«Становлення білатеральних відносин незалежної України та Республіки Польща»** (с. 58-88) дисертантом проаналізовані передумови, перебіг становлення та розвитку двосторонніх відносин між країнами, з обґрунтуванням досягнення ними наприкінці ХХ ст. рівня стратегічного партнерства. Особливо хотілося б відмітити той факт, що автор прослідкував вплив Є. Гедройця на налагодження взаємин між польською та українською опозицією комуністичному режимові, на основі польських джерел показав, як сторінки часопису «Культура» стали форумом встановлення контактів між політиками (с. 59). Протягом усього розділу дисертант розглядає партнерство на трьох рівнях: міждержавні відносини, міжрегіональні контакти з метою її реалізації, взаємини між впливовими особистостями, які визначали тенденції відносин. Привертають увагу залучені К. І. Мелекесцевим документи центральних та обласних органів державної влади, які доводять, що євроінтеграційний чинник мав значний вплив на зовнішню політику України навіть у часи декларування «багатовекторності» (с. 67; с. 83).

У третьому розділі **«Набуття пріоритетності євроінтеграційного виміру українсько-польських відносин»** (с. 89-118) дисертантом розкрито, як після приєднання Польщі до ЄС та обрання проєвропейського вектору Україною їхня співпраця набуває нового змісту. Мається на увазі прискорення діалогу Україна – ЄС та набуття Республікою Польща нового, важливого статусу як провідника східної політики сусідства в Євроспільноті. Розглянуті автором різні галузі співробітництва (стандартизація виробництва товарів, регулювання комунікацій, освіта) були пов'язані з набуттям

Україною членства в СОТ та виконанням «Плану дій Україна – ЄС», що підтверджується наведеними документами (с. 93). Автор демонструє, що посилення Польщі у ЄС супроводжувалося зміною формату відносин з Україною – остання залучалася до «Східного партнерства» та інших програм сусідства Європейського Союзу, разом з рештою східноєвропейських країн. Як відображено у дисертації, з часом Польща надає прерогативу контактам з Україною у формі такої мультилатеральної співпраці, стає менш зацікавленою у нових білатеральних угодах (с. 95–100). З 2009 р., який автор називає «роком політичного перегляду історичної пам'яті», помічено акцент низки польських політиків на конфліктних подіях українсько-польської історії. Дослідник пропонує пояснення такого феномену з точки зору об'єктивних потреб і можливостей Польщі як «куратора» руху України до ЄС, проте пізніше розкриває суб'єктивні причини, пов'язані з вибором польськими політиками вигідності проросійського вектору в 2008 р. (с. 116).

У четвертому розділі «**Українсько-польське партнерство на шляху України до європейської асоціації**» (с. 119-147) К. І. Мелекесцев надалі демонструє тенденції переходу відносин України та Польщі у площину мультилатералізму. Також привертає увагу висвітлення автором загострення історичного питання в українсько-польських відносинах, особливо той факт, що спроба ігнорування болючих питань українською владою не сприяла покращенню ситуації, а пришвидшила її радикалізацію (с. 120–122). На наш погляд, науковий інтерес представляють залучені у підрозділі 4.1 факти переорієнтації України на російський ринок, пов'язане з цим зменшення польської частки в українській зовнішньоекономічній діяльності (с. 127–128). Відповідно, автор у підрозділі 4.2 показує збільшення торговельного обороту з Польщею та рештою країн ЄС після початку російської агресії (с. 133–134). Варте уваги повернення у 2015 р. Польщі до укладання з Україною білатеральних угод, проте в контексті нових умов, пов'язаних з асоціацією України з ЄС. Автором проаналізована доля польських інвестицій у розбудову інфраструктури у прикордонній зоні, розкрита співпраця в.

космічній галузі, посилення науково-освітнього діалогу (з прикладами з різних областей та навчальних закладів України). Реконструйовано, як із розвитком глобалізації до формування порядку денного українсько-польських відносин залучаються громадські організації, представники освіти та науки, місцеве самоуправління, інші недержавні актори.

У п'ятому розділі **«Співробітництво України та Республіки Польща у питаннях атлантичної інтеграції»** (с. 148-172) автором побудовано окрему періодизацію відносин двох країн у контексті інтеграції до НАТО. У підрозділі 5.1 порівнюється досвід Польщі та України стосовно перших контактів з Альянсом, зазначено причини гальмування становлення відносин, розкрито вплив постатей президентів двох країн на початок діалогу з НАТО. Підрозділ 5.2 конкретніше розкриває дії української влади з метою втілення євроатлантичної інтеграції, залучення для цього польської допомоги. Особливої уваги варта інформація, знайдена дисертантом у Вінницькому обласному архіві, яка свідчить про саботування уряду Ю. Тимошенко виконання планів щодо інтеграції до НАТО [с. 166–167].

У **висновках** (с. 173-180) узагальнено результати дослідження, які виносяться на захист. Вони свідчать про його самостійний і завершений характер. Окрім підведення дисертантом основного змісту розділів, варта уваги авторська періодизація трансформації відносин України і Польщі в контексті євроінтеграції. Авторські рекомендації, з урахуванням польського досвіду та концепцій Є. Гедройця, також є перспективними. Наприкінці роботи дисертантом представлені корисні додатки, на які він посилається у низці ключових моментів роботи.

Зміст автореферату дисертації **Мелкесцева Кирила Ігоровича** повною мірою віддзеркалює основні положення та висновки її дослідження.

Авторові в цілому вдалося виконати поставлену мету і завдання її науково-кваліфікаційної роботи, втіма вона не позбавлена певних упущень. Проте, загалом позитивно оцінюючі дисертацію, маємо наголосити на низці зауважень:

1. У формулюванні завдань дослідження (с. 9) і назві підрозділу «5.1. Україна та Польща в умовах розширення блоку НАТО (1991–1999 рр.)» не варто використовувати поняття «блок» стосовно сучасної Організації Північноатлантичного договору, бо це слово притаманно часам «холодної війни», блокового протистояння. В Альянсі організацію блоком не вважають.

2. Варто було б згадати щорічні (з 2008 р.) Українсько-польські зустрічі істориків в Яремче. Тим більше, що на с. 120 вказується III українсько-польська зустріч під назвою конференції «Українсько-польські відносини сьогодні: потреба перезавантаження чи продовження?»

3. У розділі 1.2 «Джерельна база» йдеться про «матеріали української та зарубіжної періодичної преси», втім автор змішує саме медіа («Gazeta Wyborcza», «Rzeczpospolita», «Дзеркало тижня», «День» тощо) з науковими виданнями («Мировая экономика и международные отношения», «Новая и новейшая история», «Россия и современный мир» тощо), статті в яких мали б бути проаналізовані в підрозділі 1.1.

4. Автор критикує сталу термінологію: «європейська» та «євроатлантична інтеграція» (перше поняття для інтеграції до ЄС, а друге – до НАТО) і певний сенс в цьому є. Проте після закріплення цих понять в Конституції України це мабуть робити недоречно.

5. Певні сумніви викликають хронологічні межі роботи. Якщо нижня межа не викликає заперечень, то верхня прив'язана до ратифікації Угоди про асоціацію України з ЄС (ким саме?) та виборів у Польщі (яких саме?).

6. Було б варто зупинитися на роботі українських консульських установ в Польщі та польських консульств в Україні, зокрема Генеральних консульств в Донецьку і Севастополі.

7. Висновок по третьому розділу мав би бути ґрунтовнішим.

8. У переліку країн ЦСЄ (Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина), які «шукали шляхи попередити можливість відновлення російського впливу». Згадка про Словаччину не зовсім доречна, бо в 1990-ті рр. за часів прем'єрства В.Мечіра, Словаччина не збиралася до НАТО (с. 152).

9. Заслуговує на увагу прикра ситуація в українсько-польських відносинах, пов'язана з виконанням передвиборчої обіцянки В.Ющенка щодо виводу українських військових з Іраку. Українська сторона зробила це дуже швидко і без попередніх консультацій з польською стороною. Це спричинило додаткові труднощі для польського контингенту в Іраку.

Проте, вказані зауваження не впливають на наукову цінність дисертаційного дослідження Мелекесцева К.І. і не мають принципового характеру.

Таким чином, дисертація «Україна та Республіка Польща: від білатеральних відносин до євроатлантичної інтеграції (історичний аспект)» відповідає вимогам п. 9, п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., зі змінами, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів № 656 від 19 серпня 2015 р., є завершеною працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності успішно вирішують поставлені завдання, а її автор **Мелекесцев К.І.** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України (галузь знань 03 Гуманітарні науки).

Офіційний опонент
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій
факультету історії та міжнародних відносин
Ужгородського національного університету

3 грудня 2019 р.

І.Я.Тодоров

